

Netwerkbijeenkomst

ALS en FTD

13 februari 2023

Sotice Pieters
Revalidatiearts ALS team Den Haag

Arthur de Grund, FT
Charlotte Beckers, MW
Yvonne van der Voort, PS

basalt
De kracht van revalidatie

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Welkom en introductie 15.00 – 15.10
- Wat is ALS? 15.10 – 15.40
- Gevolgen FTD en ALS 15.40 – 16.00
- Pauze 16.00 – 16.05
- Casuïstiek ALS en FTD 16.05 – 16.30
- Samenwerking zorgprofessionals en ALS team op gebied van FTD 16.30 – 17.00

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Wie heeft ervaring met ALS?
- Wie heeft ervaring met fronto-temporele dementie(FTD)?

Leerdoelen

Kennis over:

- verschillende vormen van ALS, oorzaak, symptomen, diagnoseproces, verloop, levensverwachting, en behandelmogelijkheden
- Cognitieve en gedragsveranderingen FTD en ALS

Versterken van samenwerking op gebied van ALS en FTD

Introductie ALS

- Wat is ALS
- Motorneuronziekte (MND)
- Symptomen
- Diagnosestelling
- Oorzaak
- Cijfers
- Verloop
- Gespecialiseerde zorg
- Laatste levensfase

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

<https://www.youtube.com/watch?v=so6kThavijjs>

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

Motorneuron ziekte(MND)

- Segmentale SMA
- PSMA
- ALS (spinaal, bulbair)
- PLS

Symptomen

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Progressieve spierzwakte
- Asymmetrie
- Verandering spieractiviteit
- Vermindering van ademhalingsfunctie
- Gewichtsverlies
- Slikproblemen
- Spraakproblemen
- Cognitieve veranderingen

Diagnose stelling

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

Neuroloog ALS centrum UMCU, second opinion:

- Anamnese
- Neurologisch onderzoek
- Aanvullend onderzoek (MRI, EMG, NPO)
- Diagnose door exclusie andere oorzaken

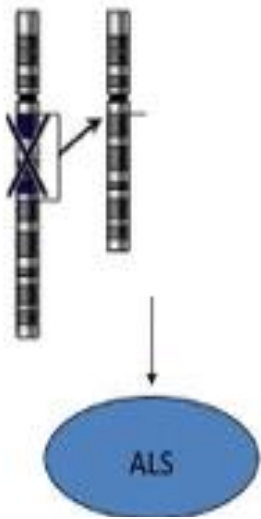
netwerk
Haaglanden

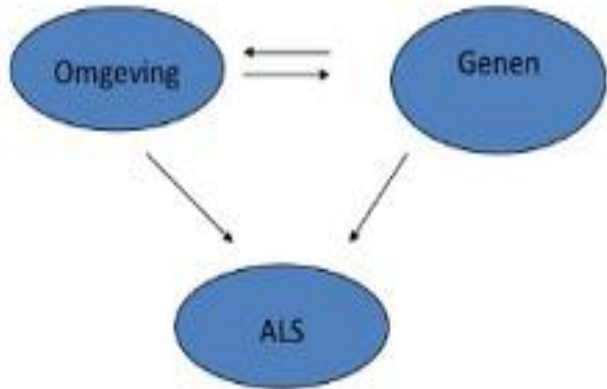

Oorzaak

10%
• Familiaire ALS

90%
• Sporadische ALS

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Incidentie: 1-3: 100.000 pers./jr (500 nieuwe patiënten/jr)
- Prevalentie: 4-6: 100.000 personen/jr (1.500 patiënten/jr)
- Levensverwachting gemiddeld 3-5 jaar

Motoriek

- Atrofie
- Parese
- Asymmetrie
- Fasciculaties
- Kramp

<https://www.youtube.com/watch?v=xuwdvBXcr30>

Ademhalings functie

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Meten ademspierkracht
- Ventilatie tbv O₂/CO₂ - klachten
- Longvolume rekruterende technieken
- Non-invasieve beademing

Bulbair stoornissen

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Spreken: zachte/hese stem
- Verminderde ademsteun
- Slappe articulatie
- Nasale spraak
- Monotone spraak
- Slikken: verslikken
- Speekselvloed

netwerk
Haaglanden

Gespecialiseerde zorg

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- ALS behandelteams
- MDL-arts, radioloog (Voedingssonde: PEG/PRG)
- CTB (non-invasieve beademing)
- Neuroloog (medicatie)
- WMO verstrekkers, leveranciers van hulpmiddelen en aanpassingen

Laatste levensfase

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

Wijze van overlijden

- Thuis sterven en euthanasie
- Begeleiding door thuiszorg, hospice, verpleeghuis

Belang van tijdige (beleids)afspraken

FTD

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Frontotemporale dementie (FTD) vorm van dementie waarbij **veranderingen in gedrag, planning en taal** op de voorgrond staan

FTD en gedrag

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- 50% alle mensen met ALS heeft veranderingen in denken en gedrag
- ALS met cognitive impairment (ALS-ci): denken
- ALS met behavioral impairment (ALS-bi): gedrag

FTD en gedrag

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

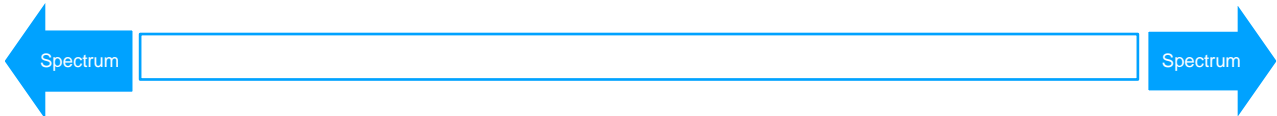
ALS

ALS Bi/Ci 50%

ALS-FTD 5-10%

FTD-MND

FTD

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

Veranderingen in denken, stemming en gedrag

- Frontal Assessment Battery (FAB)
- Amyotrophic Lateral sclerosis – Frontotemporal dementia – Questionnaire (ALS-FTD-Q)
- Hospital Anxiety and Depression Scale (HADS) ECAS (Edinburgh Cognitive and Behavioural ALS Screen)

Hetero-anamnese partner/mantelzorger

FTD en gedrag

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Ontremming
- Apathie: verminderd initiatief
- Verlies van sympathie
- Perseveratie in handelen
- Veranderd eetgedrag
- Executieve functiestoornissen

**Vroege / geïsoleerde geheugen
stoornissen passen niet bij FTD**

FTD en gedrag

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Slechtere prognose, sneller beloop
- Therapietrouw <
- Succes van interventies (NIV) <
- Zorglast >
- Beslissingen in fysieke achteruitgang bemoeilijkt door het vaak toenemend verminderd ziekte-inzicht en het verminderd executief functioneren

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

Primair progressieve afasie(PPA)

- Traag taalbegrip
- Minder vloeiend spreken
- Woordvindingsproblemen
- Woorden worden betekenisloos
- Herhalingen in het spreken(perseveratie)
- Stereotype uitingen blijven geven
- Figuurlijke/impliciete taal minder goed begrijpen

FTD en taal

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Moeite met begrijpen van informatie, initiatiefverlies daardoor verminderd vermogen tot leren gebruiken van communicatiestrategieën en -hulpmiddelen
- Rol van de communicatiepartner is essentieel: oogcontact, stellen van gesloten of eenvoudige vragen, houden van langere pauzes in gesprek en het toepassen van meer concrete taal
- Aanpassen omgeving, zowel de naasten als de professionals
- Aanpassingsvermogen en geduld

FTD en naasten

- Last voor naasten hoog, mantelzorgers actief betrekken, psycho-educatie
- Respecteer de patiënt in hoe hij/zij is
- Mensen met cognitieve /gedragsproblemen hebben een andere benadering nodig
  - Geef eenvoudige en beknopte informatie
  - Minder aanspraak maken op executieve functies
  - Worden in reguliere zorg overvraagd

FTD en naasten

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Proactief onderwerpen/ thema's aandragen
- Concrete stappen/ scenario's formuleren
- Bieden van structuur in zorgproces
  - Empathisch directief
  - Geen open vragen, maar aanwijzingen
- Gebruik maken van cues/ reminders
- Gebruik visueel materiaal (voordoelen, filmpjes)

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

FTD en naasten

- Aantal verschillende zorgverleners per discipline zoveel mogelijk te beperken
- Eén of hooguit twee vaste coördinatoren/contactpersonen voor patiënt en naaste, zowel bij de thuiszorg als bij het ALS-behandelteam
- Casemanager dementie inschakelen voor extra begeleiding van patiënt en naasten

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

FTD en naasten

- Let op uw eigen grenzen en zorg voor eigen activiteiten en uitjes die rust en energie geven
- Laat uzelf ondersteunen door anderen en durf hulp te vragen
- Vraag tijdig thuiszorg aan als hulp bij de lichamelijke verzorging nodig wordt in de nabije toekomst
- Let op signalen van overbelasting
- Deel ervaringen met deelgenoten

Casus 1

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Man 66 jr ALS en FTD(2022)
- Cognitieve veranderingen en gedragsveranderingen:
  - Woordvindstoornissen
  - Traagheid in denken
  - Ongeremdheid bij eten
  - Achterdocht
  - Initiatiefloosheid
  - Beperkt ziekte-inzicht
  - Voetheffersparese linker been, **slikproblemen**
  - Pulmonaal: geen klachten, ademspierkracht niet te meten, begrijpt instructie niet

Vraag echtgenote inzet casemanager ter ondersteuning van patiënt en haarzelf en vinden van geschikte dagopvang

- Wat kan casemanager bieden aan ondersteuning patiënt en echtgenote?
- Hoe kunnen ALS team en casemanager goed samenwerken?

Casus 2

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Man 71 jr ALS en FTD(2022)
- Gedragsveranderingen, cognitieve veranderingen:
  - Rigide, dwangmatig en eisend gedrag, woede aanvallen
  - Ongepast gedrag
  - Klachten bagatelliseren
  - Ongeremdheid bij eten
  - Verminderd ziekte-inzicht
  - Talige problemen, inhoudsloos
  - Dysarthrie, slikproblemen, zonder paresen of pulmonale klachten

Vraag echtgenote: zorg te zwaar, geen (h)erkenning kinderen, dagopvang/opname VPH

- Wat kan casemanager bieden aan ondersteuning patiënt en echtgenote?
- Hoe kunnen ALS team en casemanager goed samenwerken?

Take home message

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

- Goede samenwerking op gebied van FTD en ALS tussen ALS-team en casemanagers is essentieel ter ondersteuning van patiënt en naasten
- Dit bestaat uit:
  1. ....
  2. ....
  3. ....

netwerk
Haaglanden

basalt

ALS

ALS Centrum
Nederland

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

Save the date:
Symposium ALS en FTD
23 mei 2024

Vereniging
Transmurale
Zorg sterk in
verbinden

Frontotemporale dementie (FTD) en ALS, PSMA en PLS - ALS-centrum

Wat is frontotemporale Dementie? | Alzheimercentrum Amsterdam

